

для України, явлення як графічний роман. Виявлені предпосылки виникнення графічного роману і видвинуто припущення, що художественне произведення на стику графіки і повествованія оновило в своїй структурі художественну суб'єктивність, свойственную постмодерністському роману. На основі произведеного дослідження роману Алана Мура автор констатує злиття реальності і фактивності, домінування сюжету стилю з лаконичною жаргонною мовою, фрагментарною, нелінійною, багатоуровневою організацією нарратива. Особливе уваження звернено на графічний інтертекст як здатність реципієнта створювати власні конотації як в межах одного малюнка, так і між рядом зображень. Отримані результати можуть бути використані як на лекційних заняттях курсу «Сучасна англійська література», так і вчас проведення майстер-класів по написанню графічних романів.

Ключові слова: графічний роман, модернізм, суб'єктивність, реальність, ілюзія, «роман в романі», фрагментарний нарратив, інтертекстуальні зв'язи

УДК 94(477)

**МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ –
ЦЕНТРАЛЬНА ПОСТАТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ
КІНЦЯ ХІХ–ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТ.**

О. В. ШИНКАРУК, кандидат юридичних наук, доцента кафедри цивільного та господарського права

**Національний університет біоресурсів і природокористування
України (м. Київ)**

E-mail: civillaw_chair@nubip.edu.ua

*“Які б тяжкі проби не судила переходити Україні
і українському народові історична доля,
які пертурбації не лежали б ще перед ними,
великі часи творчості Української Центральної Ради
й її акти зостануться великою епохою її розвитку,
твердою підставою національного будівництва”*

Михайло Грушевський

Анотація. У статті проаналізовано М.С. Грушевського як центральну постать в українській політико-правовій думці кінця ХІХ – першої третини ХХ століття і погляди Великого Українця щодо проблем держави і права та опрацьовано концепцію академіка стосовно українського конституціоналізму; і обґрунтовано, що спадщина Михайла Грушевського є культурним надбанням українського народу і має важливе значення для духовної і соціальної розбудови України.

Ключові слова: М. С. Грушевський, українська національна ідея, право, держава, конституціоналізм, консолідація, українська державність

Актуальність (Introduction). Михайло Грушевський – видатний український історик, громадський і державний діяч, творець «Історії України-Руси», який на величезному архівному матеріалі показав безперервність історії українського народу від часів Київської держави і довів, що український народ, як і всі інші слов'янські народи, має своє власне коріння. Саме Михайлу Сергійовичу Грушевському завдячують тим, що після майже 300-літнього національного поневолення, він проголосив Україну незалежною самостійною державою, що й було зафіксовано IV Універсалом.

Спадщина Михайла Грушевського є культурним надбанням нашого народу і має важливе значення для духовної і соціальної розбудови України. Його перу належить майже дів тисячі праць, в яких історія України просліджується від найдавніших часів до проголошення Української Народної Республіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Наукові праці М. С. Грушевського цікавили й цікавлять не лише істориків, а й юристів, оскільки у них чимало ідей щодо правових аспектів української державності. Досліджували творчість Великого Українця науковці С. Айтов, В. Ващенко, В. Будз, Я. Дашкевич, Л. Зашкільняк, О. Ковальчук, В. Масненко, О. Могилко, В. Потульницький та ін.

Науковий інтерес до творчої діяльності М. Грушевського пов'язаний з усвідомленням важливості української державності, її впливу на процес розбудови української правової науки. Феномен Михайла Грушевського як державного діяча, науковця, громадянина (до 150 річчя від дня народження) розглянуто на Міжнародній науково-практичній конференції, Київ, 19 травня 2016 р.

Мета (Purpose). Мета статті – проаналізувати постать М. С. Грушевського в українській політико-правовій думці кінця XIX – першої третини XX ст., обґрунтувати окремі думки М. С. Грушевського щодо проблем держави і права, окреслити внесок науковця в розвиток українського конституціоналізму.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація.

Результати (Results). М. Грушевський закінчив у 1890 році історичне відділення історико-філологічного факультету Київського університету Святого Володимира. Як професорського стипендіата його залишили на кафедрі для подальшої наукової та педагогічної роботи. М.С Грушевський писав: «У душі я був революціонером, рішився іти пробоем проти всіх заборон і обмежень українського слова й життя, знав, що працюватиму не в російських університетських рямцях, а за кордоном, ніяких російських відзнак і лаврів не потребує, але свідомо нагинав себе до всякої всячини – тим більше, коли вона була для мене прикра, противна» [1, с.16].

У травні 1894 р. він захистив магістерську дисертацію і отримав ступінь магістра і цього ж року за рекомендацією професора Антоновича Михайла Грушевського призначили на посаду ординарного професора кафедри всесвітньої історії Львівського університету. У Львові М. Грушевський активно займався громадсько-політичними справами, був одним із засновників Української національно-демократичної партії (1899), написав численні наукові праці з історії України та створив власну наукову школу.

Очоливши Львівське наукове товариство імені Тараса Шевченка (НТШ), Михайло Грушевський не оминав жодної праці, що стосувалася проблем української державності та права. З його ініціативи у Львові було засновано «Літературно-науковий вісник» (ЛНВ), який протягом 1898-1906 років

співредагував разом з І. Франком і В. Гнатюком. За ініціативою М.С. Грушевського було створено „Українсько-руську видавничу спілку”, яка у 1905 році перебрала на себе видання ЛНВ, що стало справжнім рупором українського національного руху, де проповідувалася національна ідея та українська державність.

Дослідження української політико-правової історії М. Грушевський веде від Київської Русі через Галицько-Волинське князівство, далі – литовсько-руську добу, період визвольних змагань козацько-гетьманських часів і Переяславського договору з Московським царством. Історія великоруська, за М. Грушевським, починається зі Володимиро-Московського князівства, яке еволюціонувало під найсильнішим впливом Київської Русі. Загальноросійської історії, як і загальноросійської народності, не існує – це штучна конструкція, на думку М. Грушевського.

Щодо проблем держави та права М. Грушевський у своїх наукових дослідженнях дав визначення таких категорій: політичні процеси; політичні інститути; політична теорія; політична культура; розробив проект конституції перебудови Російської імперії, де зосереджено увагу на децентралізації держави; поділ влади на законодавчу, виконавчу, судову та права і свободи людини.

Вся наукова та громадська діяльність М. Грушевського базувалася на ідеї федералізму та народництва. У статті "Конституційне питання і українство в Росії" науковець запропонував проект, який передбачав децентралізацію держави, надання регіонам широкої національної територіальної автономії, парламентське правління, чітке визначення статусу суб'єктів федерації.

У праці "Початки громадянства..." академік описав загальне європейське бачення питань походження держави і вважав економічний і соціальний прогрес головними причинами переходу від племінно-родового устрою до класового, державного, надаючи перевагу людській психології, у якій вбачав головну рушійну силу суспільних перетворень.

Заслугою Великого Українця стало те, що він переконливо у своїх працях показав роль різних верств народних мас та нації як цілісного організму (доба Хмельниччини), а також і виразників їх інтересів періоду боротьби за збереження автономії і держави. Недвозначною була оцінка М. Грушевським не тільки доби Хмельницького, а й ролі таких гетьманів як П. Дорошенко, П. Сагайдачний, І. Виговський, І. Мазепа [2,с.2].

М. Грушевський вимагав розглядати тільки в єдності народ і державу, соціальні і національні інтереси, внутрішню й зовнішню свободу, минуле, сучасне й майбутнє нації, а також у єдності вимагав він розглядати й інтереси «верхів» та «низів» нації.

У своїх наукових працях, аналізуючи основні елементи побудови держави та забезпечення її існування, М.Грушевський виділяв державний устрій, який мав базуватись на засадах самоврядування. Церква мала бути відділена від держави, тому духовенство не мало входити до складу державних урядовців і виходило зі сфери впливу держави, а школа теж повинна була бути підпорядкована органам самоврядування і деякою мірою виборним національним органам.

У період існування та діяльності Центральної Ради М. Грушевський активно розглядає політико-правові питання., стає одним з головних ідеологів української революції, творцем її концепції й разом з УЦР пройшов шлях від вимог обмеженої національно-територіальної автономії до становлення самостійної України.

За ініціативи М. Грушевського проблемні питання держави і права знайшли відображення у чотирьох Універсалах Центральної Ради та проекті Конституції

УНР. Завдяки М. Грушевського значно просувалась уперед теорія та практика українського конституціоналізму. Зокрема, Перший універсал (червень 1917 р.) акцентував увагу на тому, щоб «не розриваючи з державою російською, хай народ український на своїй землі має право сам порядкувати своїм життям».

Прагнення України до автономії в складі Росії; право на справедливе представництво у Центральній раді інших народів, які живуть в Україні та право формування перших окремих військових частин України проголошено Другим Універсалом у липні 1917 року.

У листопаді 1917 року Третій Універсал проголосив Україну Українською Народною республікою (УНР) у складі Російської республіки та поставлено питання щодо негайних мирних переговорів з Радою народних комісарів Росії. Особливість Третього Універсалу в тому, що проголошено всі демократичні свободи: «слова, друку, віри і т.д.».

У грудні 1917 р., в Харкові відбувся I Всеукраїнський з'їзд Рад і більшовики проголосили, що з'їзд Рад робітників і солдат оголошує рішучу боротьбу Центральній Раді і що Україна не є УНР, а частина Російської Республіки. 25 грудня 1917 р. проголосили, що в Україні встановлюється Радянська влада і діють тільки закони Російської Федерації, а місто Харків проголошувалося столицею радянської України. У відповідь на ці дії 22 січня 1918 р. Центральною Радою у Києві було проголошено Четвертий Універсал, в якому заявлялось, що УНР стає «самостійною, від нікого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу».

На пропозицію М. Грушевського 25 лютого 1918 р. на засіданні Малої ради в Коростені гербом УНР був затверджений тризуб.

Розуміючи важливість конституціоналізму, М. Грушевський приділяв значну увагу конституційному процесові в Україні і під його керівництвом розроблялася Конституція незалежної УНР. Останнє засідання Центральної ради відбулося 29 квітня 1918 року, на якому ухвалено проект нової Конституції УНР, яка передбачала посаду президента. Відповідну посаду, як голова Центральної Ради, на цей час обіймав М. С. Грушевський, тому його вважають Першим президентом України. Верховним органом влади УНР проголошувалися Всенародні збори, які безпосередньо здійснювали вищу законодавчу владу в УНР і формували вищі органи виконавчої та судової влади, скликати Всенародні збори і проводити їх мав голова, обраний Всенародними зборами.

М.С.Грушевський пропонував перевірений досвідом передових країн механізм залучення всього народу до участі в державотворенні, в управлінні державою. Це, передусім, запровадження демократичної виборчої системи на основі чотиричленної формули: загальні, рівні, прямі і таємні вибори.

29-30 квітня 1918 року в Києві до влади прийшов гетьман Павло Скоропадський. У «Грамоті до всього українського народу» було проголошено розпуск Центральної Ради. Ліквідація Української Центральної Ради поклала край державній діяльності М. Грушевського, він у березні 1919 року емігрував до Праги, потім до Відня. Проте в еміграції М. Грушевський продовжував свою публіцистичну і наукову діяльність щодо питань держави і права, а також долучився до створення міжнародної організації – Комітету незалежної України, яка інформувала світову громадськість про політико-правові цілі українського народу.

Перебуваючи в еміграції, М. Грушевський активно продовжував діяльність як політико-правовий діяч, зокрема заснував Український соціологічний інститут,

який діяв спочатку в Празі, потім у Відні. В еміграції вчений переглянув свої погляди стосовно державного будівництва та у 1921 році у науковій праці «Початки громадянства. Генетична соціологія» запропонував концепцію української національної держави-республіки з безкласовим соціальним ладом.

У 1923 році М. Грушевський був обраний академіком Всеукраїнської академії наук (ВУАН), а у березні 1924 року із сім'єю повернувся до Києва, де працював професором історії в Київському державному університеті. У Всеукраїнській академії наук академік М. Грушевський очолив історико-філологічний відділ. За великий внесок в організацію української науки його обрали дійсним членом Академії наук СРСР.

11 грудня 1930 року партійний осередок ВУАН ухвалив рішення про посилення ідеологічної боротьби з М. Грушевським і його теоріями шляхом читання рефератів із критикою його поглядів. Почалася скажена кампанія цькування Грушевського і його великої історичної школи та інституцій. Чимало співробітників і учнів Грушевського було заарештовано й заслано, а сам академік змушений був переїхати до Москви.

Михайло Грушевський був засновником значущих наукових інституцій та зробив чималий внесок в організацію української науки. Його ідеї є актуальними для сучасного українського державотворення. Наукова спадщина М. Грушевського є фундаментальною, йому належить до двох тисяч праць з історії, соціології, літературознавства, етнографії, фольклору. Суспільно-політичну діяльність М. Грушевського та його творчість в своїх працях досліджував науковець Л. Винар [3, 4, 5, 6, 7], В. Ф. Солдатенко обґрунтував внесок М. С. Грушевського в концепцію української революції [9, с. 5], В. Д. Шинкарук проаналізував ідеї Михайла Грушевського щодо важливості української мови та її впливу на процес розбудови української державності [10, с. 128-129], Л. В. Шинкарук обґрунтувала внесок М. Грушевського в організацію української науки та його ідеї стосовно Української академії наук [11, с. 36-37], Н. В. Майданевич описала погляди Великого Українця щодо проблем держави і права та його ідеї щодо децентралізації держави; надання на місця широкої національної територіальної автономії; поділ влади на законодавчу, виконавчу, судову та права і свободи людини [12, с. 57-58] та ін.

Досліджуючи погляди Великого Українця щодо проблем держави і права та його концепцію стосовно українського конституціоналізму можна стверджувати, що вчений не наголошує на важливості саме етносу чи нації в історичному процесі, оскільки основним суб'єктом є народ, який так чи інакше є ширшим утворенням ніж етнос і нація, і включає їх в себе: "...мислимо тепер як український народ: його територію і життя в сучаснім і минулім і ті етнографічно-політичні групи, організації, форми, з яких організувалось це сучасне українське життя"[8, с. 2].

За весь час панування радянської влади аж до 1991 р. наукові праці Михайла Грушевського не перевидавались, його наукові доробки вилучались з бібліотек і знищувались. Ім'я Великого Українця замовчувалось. Лише в незалежній Україні стало можливим об'єктивне висвітлення постаті Михайла Грушевського.

Отже, Михайло Сергійович Грушевський – політико-правовий діяч, автор кількох конституційних проектів, центральна постать в українській політико-правовій думці кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. Наукові доробки академіка та представників його наукової школи написані з проблем історії, політики, правознавства України стали помітним явищем у науковому та громадському житті незалежної України.

Державницько-правова концепція М.Грушевського засвідчена в законодавчих актах, які прийняла Центральна Рада за час свого існування, зокрема, в законах “Про національно-персональну автономію”, “Про виборче право”, “Про громадянство”, в Конституції УНР як основному законі та ін.

Таким чином, незаперечним є внесок М.Грушевського у розвиток української держави і права, а протікання суспільно-політичного процесу в Україні на сучасному етапі багато в чому залежить від тих конкретних історичних передумов, які склались в українській історії.

[...] я вважаю, що та стадія українського життя, в яку ми ввійшли, вимагає високого морального настрою, спартанського почуття обов'язку, певного аскетизму і навіть героїзму від українських громадян. Хто не може відповісти сим вимогам, той не гідний того великого часу, який ми переживаємо. Хто хоче бути гідним громадянином, той мусить видобути з себе сі моральні сили. Царство свободи здобувається також сильним примусом над собою, як і царство Боже, обіцяне колись вірним християнам.

Михайло Грушевський

Список використаних джерел

1. Грушевський М. «Як я був колись белетристом», Під зорями / М. Грушевський. – Київ, 1928. – С. 16.
2. Грушевський М. «Виговський і Мазепа» / М. Грушевський. – Літературно-науковий вісник. – 1909. – Кн. 46. – С. 41.
3. Винар Л. Найвидатніший історик України Михайло Грушевський (1866 - 1934) / Л.Винар. – Сучасність. – 1985. –120 с.
4. Винар Л. Грушевський в українській і світовій історії //Український історик. – 1991-1992 / Л.Винар. – Чч. 3-4, 1-4 (110-115). – С.13 -53.
5. Винар Л. Михайло Грушевський в українській і світовій історії / Л.Винар. – Нью-Йорк: УІТ, 1993. – 49 с.
6. Винар Л. Михайло Грушевський і державницький напрям української історіографії / Л.Винар // Силуети епох. – Дрогобич: Відродження, 1992. – С. 99-116.
7. Винар Л. Михайло Грушевський і його концепція трьох київських академій / Л.Винар // Науковий збірник УВАН у США. – Нью-Йорк, 1992. – С. 279-318.
8. Грушевський М. Історія України-Руси в 11т. / М. Грушевський. –12кн. – Том1. – К. 1991.
9. Солдатенко В.Ф. Внесок М.С. Грушевського в концепцію української революції / В.Ф Солдатенко // Український історичний журнал. –1996.–№5.–С.5.
- 10.Шинкарук В.Д. Мовотворча діяльність Михайла Грушевського / В.Д. Шинкарук // Феномен Михайла Грушевського як державного діяча, науковця, громадянина (до 150 річчя від дня народження); зб. наук. праць (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 19 травня 2016 р.). – К.: Міленіум, 2016. – С. 128-129.
11. Шинкарук Л.В. Ідеї Михайла Грушевського щодо Української академії наук / Л.В. Шинкарук // Феномен Михайла Грушевського як державного діяча, науковця, громадянина (до 150 річчя від дня народження); зб. наук. праць (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 19 травня 2016 р.). – К.: Міленіум, 2016. – С. 36-37.

12. Майданевич Н.В. Погляди Михайла Грушевського щодо проблем держави і права / Н.В. Майданевич // Феномен Михайла Грушевського як державного діяча, науковця, громадянина (до 150 річчя від дня народження); зб. наук. праць (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 19 травня 2016 р.). – К.: Міленіум, 2016. – С. 57-58.

References

1. Hrushevskiyi M. «Iak ia buv kolys beletrystom», Pid zoriamy [“How I was a fictionist once”, Under stars / M. Hrushevskiyi. – Kyiv, 1928. – S. 16.

2. Hrushevskiyi M. « Vyhovskiyi i Mazepa» [«Vyhovskiyi and Mazepa»] / M. Hrushevskiyi. – Literaturno-naukoviy visnyk. – 1909. – Kn. 46. – S. 41.

3. Vynar L. Naivydatnishiyi istoryk Ukrainy Mykhailo Hrushevskiyi (1866 - 1934) [The most prominent historian of Ukraine Mykhailo Hrushevskiyi (1866 - 1934)] / L.Vynar. – Suchasnist. – 1985. –120 s.

4. Vynar L. Hrushevskiyi v ukrainskii i svitovii istorii [Hrushevskiyi in ukrainian and world history] //Ukrainskyyi istoryk. – 1991-1992. – Chch. 3-4, 1-4 (110-115). – S.13 -53.

5. Vynar L. Mykhailo Hrushevskiyi v ukrainskii i svitovii istorii [Mykhailo Hrushevskiyi in ukrainian and world history]. -Niu-lork: UIT, 1993. – 49 s.

6. Vynar L. Mykhailo Hrushevskiyi i derzhavnytskyi napriam ukrainskoi istoriohrafii [Hrushevskiyi and state tendency of Ukrainian historiography] / L.Vynar // Syluety epokh. – Drohobych: Vidrodzhennia, 1992. – S. 99-116.

7. Vynar L. Mykhailo Hrushevskiyi i yoho kontseptsiiia trokh kyivskykh akademii / L.Vynar [Mykhailo Hrushevskiyi and his concept of three Kyiv academies] // Naukovyi zbirnyk UVAN u SShA. – Niu-lork, 1992. – S. 279-318.

8. Hrushevskiyi M. Istoriia Ukrainy-Rusy v 11t. [Ukraine-Rus History] / M. Hrushevskiyi. –12kn. – Tom1. – K. 1991.

9. Soldatenko V.F. Vnesok M.S. Hrushevskoho v kontseptsiiu ukrainskoi revoliutsii [M.S Hrushevskiyi donation to concept of Ukrainian revolution / V.F Soldatenko // Ukrainskyyi istorychnyi zhurnal. –1996.–№5.–S.5.

10. Shynkaruk V.D. Movotvorcha diialnist Mykhaila Hrushevskoho / V.D. Shynkaruk [Mykhailo Hrushevskiyi's language forming activity] // Fenomen Mykhaila Hrushevskoho yak derzhavnoho diiacha, naukovtsia, hromadianyna (do 150 richchia vid dnia narodzhennia); zb. nauk. prats (za materialamy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii, Kyiv, 19 travnia 2016 r.). – K.: Milenium, 2016. – S. 128-129.

11. Shynkaruk L.V. Idei Mykhaila Hrushevskoho shchodo Ukrainkoi akademii nauk / L.V. Shynkaruk [Mykhailo Hrushevskiyi's ideas concerning Ukrainian Academy of Science] // Fenomen Mykhaila Hrushevskoho yak derzhavnoho diiacha, naukovtsia, hromadianyna (do 150 richchia vid dnia narodzhennia); zb. nauk. prats (za materialamy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii, Kyiv, 19 travnia 2016 r.). – K.: Milenium, 2016. – S. 36-37.

12. Maidanevych N.V. Pohliady Mykhaila Hrushevskoho shchodo problem derzhavy i prava [Mykhailo Hrushevskiyi views concerning the problem of state and law] / N.V. Maidanevych // Fenomen Mykhaila Hrushevskoho yak derzhavnoho diiacha, naukovtsia, hromadianyna (do 150 richchia vid dnia narodzhennia); zb. nauk. prats (za materialamy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii, Kyiv, 19 travnia 2016r.).– K.:Milenium,2016.–S.57-58.

**МИХАИЛ ГРУШЕВСКИЙ -
ЦЕНТРАЛЬНАЯ ФИГУРА В УКРАИНСКОЙ ПОЛИТИКО-ПРАВОВОЙ
МЫСЛИ КОНЦА XIX-ПЕРВОЙ ТРЕТИ XX В.**

А. В. Шинкарук

Аннотация. В статье проанализирован М.С. Грушевский как центральная фигура в украинской политико-правовой мысли конца XIX – первой трети XX века и исследованы взгляды Большого Украинца относительно проблем государства и права и проработана концепция академика относительно украинского конституционализма; обосновано, что наследство Михаила Грушевского является культурным приобретением украинского народа и имеет важное значение для духовного и социального развития Украины.

Ключевые слова: М.С. Грушевский, украинская национальная идея, право, государство, конституционализм, консолидация, украинская государственность

**MYKHAILO HRUSHEVSKY IS
THE CENTRAL FIGURE IN UKRAINIAN POLITICAL AND LEGAL THOUGHT OF
THE LATE XIX – THE FIRST THIRD OF THE XX-th CENTURY**

O. V. Shynkaruk

M.S. Hrushevsky has been analyzed as a central figure in Ukrainian political and legal thought of the late XIX - the first third of the XX century; the views of Great Ukrainian on issues of the state and law have been researched; the concept of academic concerning Ukrainian constitutionalism has been elaborated and it has been proved in the article that Mykhailo Hrushevsky's heirdom was the cultural heritage of the Ukrainians and was important for spiritual and social development of Ukraine.

Mykhailo Hrushevsky is the outstanding Ukrainian historian, public and statesman, creator of «History of Ukraine-Rus», which in the vast archival material showed the continuity of the history of the Ukrainian people from the Kievan state times and proved that the Ukrainian people, like all the other Slavic peoples, have had its own roots.

Thanks Mykhailo Hrushevsky for the fact that after nearly 300 years of national oppression, he proclaimed Ukraine as an independent state, which was recorded by IV Universal.

The heirdom of Mykhailo Hrushevsky is the cultural heritage of our nation and is essential for spiritual and social development of Ukraine. He wrote nearly two thousands works, which traced the history of Ukraine from ancient times to the proclamation of the Ukrainian National Republic.

The scientific heirdom of Mykhailo Hrushevsky interested not only historians, but also lawyers, because he had a lot of research on the legal aspects of the Ukrainian statehood.

Mykhailo Hrushevsky leads the research of Ukrainian political and legal history from Kievan Rus through Galicia – Volyn principality, then – Lithuanian-Russian times, period of the liberation struggle of Cossack-Hetman times and Pereyaslav treaty with Moscow kingdom. Great Rus story according to M.Hrushevsky, has started with Volodymyr-Moscow principality, which evolved under the strongest influence of Kievan Rus. Overall Russian history as overall Russian nation doesn't not exist – it is an artificial construction, according to Hrushevsky's point of view.

M. Hrushevsky in his research on the state and law issues gave the definitions to the following categories: political theory; political process; political institutions; political culture. Hrushevsky's merit was in the drafting constitution of the Russian Empire restructuring, where he focused on the state decentralization; providing the cities with broad national

territorial autonomy; parliamentary government; separation of powers into legislative, executive, judicial and human rights and freedoms.

All scientific and social activities of M. Hrushevsky were based on the idea of federalism and populism. In his article "The constitutional issue and the Ukrainians in Russia" scientist proposed a project, which included the state decentralization, regions provided with broad national territorial autonomy, parliamentary government, a clear definition of the subjects' status of the Federation.

M. Hrushevsky required considering only the unity of people and the state, social and national interests, internal and external freedom, past, present and future of the nation; he demanded to consider in the unity also the interests of "top" and "bottom" of the nation.

M. Hrushevsky actively considered political and legal issues in the period of existence and the Central Council activity. This period was the highest flight of political, social and public activities of M. Hrushevsky. He was one of the main ideologists of the Ukrainian revolution; the creator of its concept and together with the UCC he passed the way from the requirements of limited national-territorial autonomy to the formation of independent Ukraine.

Scientific works of the academic and representatives of his scientific school were written on the issues of history, politics, and law of Ukraine and have become a real phenomenon in scientific and public life of independent Ukraine.

State and legal concept of M. Hrushevsky was certified in laws that were made by the Central Council during its existence, including the law "On national and personal autonomy", "On voting rights", "On citizenship", in the Constitution of UNR as the fundamental law etc.

M. Hrushevkiy's contribution to the development of the Ukrainian state and law is undeniable, and the flow of social and political process in Ukraine nowadays largely depends on the specific historical background, prevailing in the Ukrainian history.

Keywords: *M.S.Hrushevsky, Ukrainian national idea, law, state, constitutionalism, consolidation, Ukrainian statehood*

УДК 82.09:801.82:82–1

ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА КНИГИ ВІРШІВ

М. С.САХНЕВИЧ, аспірант* кафедри світової літератури та культури імені проф. О. Мішукова

Херсонський державний університет (м. Херсон)

E-mail: spoonythief@gmail.com

Анотація. *Стаття присвячена книзі віршів як самостійному жанру, виділені жанрові особливості та специфічні ознаки. Розглянуто питання генезису книги віршів, способи її організації, а також, простежено її зв'язок з поняттям циклізації в літературі.*

Ключові слова: *жанр, книга віршів, циклізація*

Актуальність (Introduction). *Книга віршів як жанр є актуальною для літературознавства проблемою. Сучасне поняття книги віршів увійшло в літературознавство разом з терміном циклізація, який, у свою чергу, було сформовано завдяки творчості таких поетів-символістів, як К. Бальмонт, В. Брюсов, О. Блок, А. Білий. Так, В. Брюсов у передмові до своєї книги «Urbi et Orbi. Вірші 1900–1903рр.» сформулював завдання книги наступним чином: книга*